Constantin IVANOV
Institutul de Filologie al AŞM
(Chişinău)

EUFEMIZAREA CUVÂNTULUI *DIAVOL* ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Abstract. The negative aspects which cause a fear and also of forbidden subjects such as: *murder, evil spirits, death* etc., are condemned or even faced with some limitations from society. Because of this there are words and expressions which *name without naming*, which are called in the special language ***euphemisms***. For avoiding the pronunciation of the terms which define the evil spirit, the speakers have started more often to use an euphemistic language. These names which describe the *devil* appear in another light such: *aghiuță, michiduță, scaraoțchi, ucigă-l-crucea, ducă-se-pe-pustie, blestematul* etc. All these euphemistic names are achieved by lexical, semantical and stylistical tools.

Keywords: polysemy, euphemism, devil, taboo, language, religious, lexical interference, metaphorical, denominated.

În comunicare deseori recurgem la elemente de camuflare a unei situații neplăcute sau a unui cuvânt care ne provoacă jenă. Suntem nevoiți să mascăm sau să reducem din ofensă anumite subiecte sensibile, fie că suntem constrânşi de anumiți factori externi, cum ar fi prezența copiilor, a unor rude care au pierdut pe cineva drag; atunci când ne adresăm unei persoane străine, când răspundem unor constrângeri religioase ş.a., fie constrânşi de unii factori interni, precum lipsa curajului de a spune lucrurilor pe nume, asumarea unor reguli şi norme religioase sau morale.Factorii negativi care provoacă spaima sau subiectele tabu – *crimele, duhurile necurate, moartea* ş.a., se produc nu numai datorită unor superstiții sau credințe, ci şi bunei educații: bunului simț, manierelor elevate, amabilității ş.a., ceea ce demonstrează originea unor astfel de construcții lingvistice nu numai în social, ci şi în psihomoral, ambii factori fiind determinați şi istoric.

Cuvintele sau expresiile care „numesc fără să numească”, de aceea numite *eufemisme,* au creat premise pentru dezvoltarea fenomenului *interdicția de vocabular* sau *tabuul lingvistic* [1, p. 189], despre care se afirmă că există de când există şi limba.

Eufemismul este un termen de origine greacă (εύ – bine, φημίζω – a spune, a vorbi), care desemnează un cuvânt sau o expresie care înlocuieşte, în vorbire sau în scris, un cuvânt sau o expresie neplăcută, jignitoare sau obscenă. Datorită eufemismelor, vorbitorul poate evita expresiile şi cuvintele licențioase, păstrând astfel, într-o măsură mai mică sau mai mare, aceeaşi încărcătură semantică. Ba chiar e un mod de a evita situațiile neplăcute atunci când trebuie să vorbim în prezența unor rude ale defunctului şi atunci

BDD-A8616 © 2014 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:28 UTC)

apelăm la eufemisme precum *S-a dus la Domnul, Şi-a dat sufletul, A trecut la cei drepţi, S-a stins din viaţă, Ne-a părăsit* [1, p. 190], sau apelând la eufemisme terminologice (*a decedat*), iar în loc de *mort*/*mortul* vom spune: *corp/trup neînsufleţit, (l-am găsit) fără suflare, (l-am gasit) nemişcat, răposatul, dispărutul, defunctul.* Prin evitările de a spune lucrurilor pe nume, îndulcim sau chiar reducem din gravitatea semantică a adevărului [2, p. 105]. Alte situaţii în care vorbitorii recurg la limbajul eufemistic:

atunci când discuţia este concentrată pe subiecte legate de corpul uman, precum: organele genitale, anumite funcţii ale corpului, goliciune, boală; când trebuie să evităm denumirea unor părţi ale corpului uman, de ex., recurgem la analogii cu fructe şi legume sau la denumirea lor ştiinţifică;

când ne aflăm în preajma unui bolnav sau a unor rude apropiate acestuia, evităm să pronunţăm numele bolii de care suferă acesta, apelând la eufemisme: *epilepsia,* de ex., este numită *boala-ceia, boala-neagră, boală-rea, răul-copiilor, aboala, alteale, ceasul cel rău, ducă-se-pe-pustii* ş.a.;

atunci când trebuie să păstrăm neutralitate emoţională în raport cu anumite cuvinte şi expresii licenţioase, ofensatoare;

când trebuie să denumim profesii jenante sau lipsite de prestigiu social: *gunoier – funcţionar la salubritate; gropar – lucrător la pompe funebre; cioban – îndrumător pastoral; măturător – muncitor la salubritate; prostituată – femeie publică, pupezoaică* sau mai nou, *domnişoară de companie* (în unele cazuri se foloseşte intenţionat cu acest sens) etc.

Terminologia eufemistică a spiritului malefic. Mitologia română (şi nu numai) atestă o credinţă generală, potrivit căreia lumea este guvernată de două forţe: Principiul Binelui sau *Fârtatul*, şi Principiul Răului – *Nefârtatul* [3]. Mai târziu, odată cu adoptarea creştinismului, Principiul Răului s-a încetăţenit în credinţa populară cu numele de Satan sau Diavolul.

Cuvântul ebraic *satan* derivă de la un verb care înseamnă *a fi împotrivă; a se opune*. Prin urmare, *Satan* este oponentul lui *Dumnezeu*, cuvântul grecesc Σατάν sau Σατανάς nefiind altceva decât o transliteraţie a aceluiaşi cuvânt ebraic, termenul comun pentru Satan fiind grecescul διάβολος (diavol, adversar, acuzator).

În Antichitate diavolul era perceput ca a fi un spirit al răului, reprezentat sub diferite nume precum *Typhon* la egipteni, *Civa* la indieni, *Ahriam* la perşi (opusul lui *Ormuz*).

Dar pe lângă aceste nume date diavolului se mai folosesc şi nume substituitive, din limbajul eufemistic, fapt datorat unor superstiţii şi credinţe înrădăcinate atât în societăţile arhaice, cât şi în cele moderne.

Pe lângă superstiţii, un rol important în crearea termenilor eufemistici care definesc spiritul malefic l-au avut şi interdicţiile de ordin religios. Se consideră că termenii propriu-zişi, atribuiţi diavolului, pot fi periculoşi, aceştia putând provoca apariţia deţinătorului numelui, precum mărturiseşte şi renumita expresie latină *lupus in fabula*.

BDD-A8616 © 2014 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:28 UTC)

Potrivit gândirii alimentate de superstițiile arhaice, cel mai potrivit mod de a evita evocarea spiritului malefic este acela de al pune pe diavol într-un ambalaj care să-i mai reducă din încărcătura semantică a celui ce stârneşte groaza.

Spiritul malefic este atât de înrădăcinat în conştiința populară încât multe din numele care i s-au dat au devenit comune, prin ele fiind denumite vicii şi păcate omeneşti:

trufia este numită *lucifer*:din lat. *luciferus* – persoană nesupusă, care se supraapreciază;

lăcomia este numită *mamona*:cuv. arameic, prin care este numit în Biblie diavolul – personificare a iubirii de avere, a lăcomiei de bani);

viclenia – cel viclean:nume atribuit diavolului de către Isus în rugăciunea *Tatal Nostru*, şi care personifică şiretenia şi viclenia.

Atribuirea de nume eufemistice diavolului în discursul biblic face posibilă evitarea unor confruntări directe cu spiritul răuvoitor şi, totodată, ornarea limbajului cu perifraze metaforice, cuvinte descriptive şi alegorice, prin aceasta fenomenul înscriindu-se în cunoaşterea mitic-religioasă şi în cea artistic-estetică [4].

***Funcțiile eufemismelor spiritului malefic*:**

a) *eufemisme care ocolesc evocarea cuvântului denominat*:

– ***cel rău***: *El vă va întări şi vă va păzi de cel* ***rău*** (2 Tesaloniceni: 3:3);

– ***naiba***: *Apoi, eu-s* ***Naiba*** [5, p. 68];

– ***neprielnicul***: *Şi avea dreptate* ***Neprielnicul****. Căci două lucruri îl scot pe om...* [Ibid.];

b) *eufemisme depreciative*:

– ***aghiuță***: *Câte comori nu-s ingropate în dâmburile Rădăşenilor să am eu păr pe cap şi fire în barbă; de acolo s-au pricopsit ei; şi câte încă nu-s; dar şăd şi ard pe sama lui* ***Aghiuță*** [7, p. 79];

– ***sfântăniță***: *...****Sfântăniță*** *spune că a secat toate izvoarele din „țara de jos”* [5, p. 68];

– ***michiduță***: *Măi* ***Michiduță****! când oi chiui eu, ai să asurzeşti c-au să-ți sară creierii din cap* [I. Creangă, *Dănilă Prepeleac*];

– ***scaraoțchi***: *Da vezi,* ***Scaraoțchi****, deşi era în lad, da el tot la rău gândea, şi împreună cu duhurile rele din lume s-au apucat de şoti mari...*[7, p. 73];

– ***pârlea***: *Da du-te, Pârle, sărăcuțul cu târâitoarea asta* [9, p. 72];

– ***sărsăilă***: *Şi* ***Sărsăilă*** *cel mic, adăpostindu-se sub un brustar, auzi vorbind...* [7, p. 105];

c) *eufemisme care marchează înfățişarea*:

– ***încornoratul***: *Şi unde mi-l măsoară* ***Încornoratul*** *de sus până în jos, de să-l bage în pământ, nu alta* [8, p. 24];

– ***întunecatul***: *Calicii au rămas bătându-se, în vreme ce* ***Întunecatul*** *s-a dus la iadul lui* [5, p. 38];

BDD-A8616 © 2014 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:28 UTC)

– ***mohorâtul***: *Într-o zi prinde a se gândi* ***Mohorâtul****, cum ar vârî el vrajba între doi oameni* [ibid.];

– ***cel cu coarne***: ***Cel cu coarne*** *şi-a băgat iar coada* [10];

– ***împeliţatul***: *A izbândit împotriva* ***împeliţaţilor****...* [9];

d) *eufemisme caracterologice*:

– ***ispititorul***:*...de teamă ca nu cumva să vă fi ispitit* ***Ispititorul****, şi osteneala noastră să fi fost degeaba* [1 Tesaloniceni 3:5];

– ***potrivnicul***: *Fiţi treji, şi vegheaţi! Pentrucă* ***protivnicul*** *vostru (diavolul) dă târcoale ca un leu care răcneşte, şi caută pe cine să înghită* [1 Petru 5:8];

– ***vicleanul***: *...şi nu ne duce în ispită, ci izbăveşte-ne de* ***cel viclean*** [Matei 6:13];

– ***pârâşul***: *Acum a venit mântuirea, puterea şi împărăţia Dumnezeului nostru, şi stăpânirea Hristosului Lui; pentru că* ***pârâşul*** *fraţilor noştri, care zi şi noaptea îi pâra înaintea Dumnezeului nostru, a fost aruncat jos* [Apocalipsa 12:10];

– ***spurcatul***: *...de asta te-am chemat, să scăpăm lumea din ghearele* ***spurcatului*** [8, p. 23];

– ***necuratul***: *...auzind nişte cântece de scripcă şi crezând că-i* ***necuratul****, a apucat-o la goană şi nu s-a oprit decât la moara de la Şomuz* [8, p. 28];

– ***uciganul***: *Doamne, femeie, ce-ţi pui tu mintea cu* ***Uciganul****, – îi şopteşte omul la ureche* [5, p. 100];

– ***mamona***: *Nici o slugă nu poate sluji la doi stăpâni; căci sau va urî pe unul şi va iubi pe celalt, sau va ţinea numai la unul şi va nesocoti pe celalt. Nu puteţi sluji lui Dumnezeu şi lui* ***Mamona*** [Luca 16:13];

e) *eufemisme osânditoare*:

– ***blăstămatul***: *să trăiască* ***blăstămăţia voastră****, pusei vrajbă în inimă de frate şi unul scoate ochii celuilalt* [6, p. 89];

– ***ucigă-l*** *crucea*: *Baba atunci a ameţit de bucurie: moşneagul însă, gândind că-i* ***ucigă-l crucea****, s-a speriat şi, uimit, se uita prin bordei în toate părţile* [I. Creangă, *Povestea porcului*];

– ***ucigă-l toaca***: *Fiindcă cu mătura l-a găsit în mână atunci când 1-a luat* ***ucigă-l toaca*** [7, p. 40].

Deşi eufemizarea cuvântului *diavol* pare să exprime partea mai puţin negativă a numitului, totuşi cel denumit ajunge în scurt timp să fie cel numit. Altfel spus, eufemismele foarte repede îşi pierd din valoare şi ajung să degradeze, transformându-se în *disfemisme*, fapt care duce la o îmbogăţire a vocabularului limbii române. Atâta timp cât va exista *interdicţia de limbaj* sau teama de a numi ceea ce vrem să numim, va exista şi tendinţa de eufemizare a unor cuvinte şi expresii. Blocajul lingvistic alimentează, mai mult sau mai puţin, creaţia metaforică de căutare a noi titulaturi, precum: *arap, neprietenul, şotcă, păcatul, şchiopul, bală spurcată, colţatul, spărietul, ducă-se-pe-pustie, ducă-se-pe-apa-sâmbetei, afurisitul, arap buzat, cel cu coadă, mititelul, nichipercea, lepădătură, hâdache, buzatul, antihârstul, răutatea, procletul, cel de pe comoară,* care ar putea în foarte scurt timp să capete aceeaşi conotaţie a subiectului pe care îl denumesc.

BDD-A8616 © 2014 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:28 UTC)

Referințe bibliografice

1. Coşeriu E. *Omul şi limbajul lui.* Iaşi: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2009.

2. Corlăteanu N. Melniciuc I. *Lexicologia*. Chişinău: Lumina, 1992.

3. Vulcănescu R. *Mitologie română*. Bucureşti: Editura Academiei Române, 1985.

4. Pâslaru Vl. *Cunoaşterea umană şi educația artistic-estetică*. În rev.: *Didactica Pro*, 2014, nr. 1, p. 9-14.

5. Pamfile T. *Diavolul: învrăjbitor al lumii, după credințele poporului român.* Bucureşti: Editura Academiei Române, 1914.

6. Pamfile T. *Basme.* Iaşi: Junimea, 1976.

7. Dragoslav I. *Nuvele şi schițe.* Bucureşti: Editura Casei Şcoalelor, 1921.

8. *Legende populare româneşti.* Selecție: Constantin Dragomir. Bucureşti: Litera, 2002.

9. Ispirescu P. *Basmele poporului român*. Bucureşti: Editura eLitera, 2013.

10. http://www.ziare.com/focsani/stiri-actualitate/cel-cu-coarne-si-a-bagat-iar-coada-consiliul-local-andreiasu-nu-a-fost-constituit-4792838

BDD-A8616 © 2014 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:28 UTC)